

ték fel. 1950 előtt a pusztinai plebánia fiókegyháza volt, azóta a berzencei plebániához tartozik.

1973-ban néprajzi gyűjtőexpedíció keretében a Tázló völgyét jártuk be. Egyik főhadiszállásunk Berest-Tázló volt. A 70-es éveket az jellemezte, hogy a Marosvásárhelyi Orvosképző Főiskola végzetteit Moldvába helyezték ki körorvosoknak. A Tázló-völgy magyar értelmiségét a magyar körorvosok alkották, akik nagyon népszerűek voltak. Berest-Tázló-i házigazdánk Benedek István körorvos volt, aki székérfuvarrt biztosított számunkra, hogy kijuthassunk a 11 kilométer távolságra lévő Turulra. A település központjában az újonnan épült hatalmas katolikus templom emelkedett. A település katolikus lakói jól beszélték a magyar nyelvet, s házigazdánk elmondta, hogy a váróteremben is mindig magyarul beszélgettek. Ezért is tűnik hihetetlennek számunkra, hogy mostan mindössze 10-en beszélnének magyarul. Az asszonyok szőnek-fonnak. Szépek az általuk készített szőttesszőnyegeik. Családonként sok a gyermek, és nagy nyomorban élnek, rendkívül szegények. Többen ingáznak Mojnest és Onyest felé.

Újbírófalva (Gherăieștii Noi) (Ferdinánd, Dózsa György)

Újbírófalva egyike a legújabb csángó településeknek, a Románvásár környéki katolikus tömb egyik alig több mint egy évszázados kirajzása.

Újbírófalva Bírófalva (Gherăești) község faluja, a községközponttól 4 kilométerre, Románvásártól 18 kilométerre észak-északnyugatra fekszik a Szeret és a Moldva alsó folyása legfelső teraszán.

Földrajzi környezete a Szucsávai-fennsík Moldva–Szeret folyóközéhez tartozik, ahol a Moldva folyó teraszainak negyedkori üledékei alatt középszarmata kori (neogén) agyag-, márga-, homokkőrétegek találhatóak, homok közbetelepülésekkel. Régen ezt a részt is erdő borította.

A település neve 100 éves története során sokat változott. 1893-ban keletkezett, amikor fiatal házásoknak adtak itt földet a bírófalvi

birtokon, a településtől nagyobb távolságra. Akkor Ferdinánd hercegről nevezték el Ferdinánd vagy Principele Ferdinand névre. Ezen a néven szerepelt a két világháború közti okiratokban, statisztikákban. Ugyancsak Ferdinánd névre keresztelték a bogdánfalvi határban keletkezett Újfalut is. A király bukása után, 1947-ben Tudor Vladimirescu névre keresztelték át, majd Dózsa Györgyre változtatták a nevét. 1990 után ezt a nevet is felcserélték Újbírófalvára (Gherăești Noi). Ez a falu mai hivatalos neve.

Kezdetben a főút kereszteződéséhez akarták építeni a falut, míg végül a legelő közelsége döntött a mai telephely mellett. Nem felelt meg a lakosoknak, hogy távol telepedjenek meg a legelőjüktől.

A település lakói a szomszéd falvakból telepedtek ide: Bírófalváról, Nisiporestről és Bartikáról. Az új falu katolikusait a bírófalvi plebánián tartották nyilván 1895 óta. Mivel a földeket drágán kellett megvásárolni, kevesen telepedtek ebbe a faluba. A parcellázáskor csak az ortodox templom számára jelöltek ki helyet. Ezért a kezdeti 10 családból is sokan elköltöztek, s más falukból jöttek és vásárolták meg a parcelláikat.

A katolikus templom problémáját Cobzaru János bírófalvi polgármester oldotta meg végül, aki egy addig kocsmaként használt épületet ajánlott fel a katolikusoknak 1909-ben. Camilli püspök kezdetben nem engedélyezte, míg végül 1911-ben mégis megengedte, mire két termét egyesítették, felülboltozták, átalakítva az épületet templommá. Itt tartották az istentiszteleteket, itt gyűltek össze a fiatalok tanulni és itt imádkoztak a halottakért.¹ Cobzaru harangot is adott, ezért a kápolna mellé egy haranglábat is építettek fából.

A második világháború után a kápolna mellé templomot építettek kelet–nyugati irányba tájolva betonvázal, a falakat vályogtéglaikkal és téglákkal töltötték ki. Ennek az épületnek a munkálatai 1958-ban fejeződtek be,² és Szent Szűz Mária, Május Királynője tiszteletére szentelték fel.

Kezdetben Újbírófalva a bírófalvi plebánia fiókegyháza volt. 1946 óta Bartika fiókegyháza.

¹ Ciubotau et al. 2003. 111.

² Gabor, 1996. 118.

A falu a következő ütemben növekedett: 1899-ben 17, illetve 77 lakosa volt, az első telepések, akik fiatal házások voltak.¹ 1913-ban 30 család, illetve 126 lélek élt a faluban.² 1930-ban már 190 katolikus lakosa volt.³

Az 1992. január 7-i népszámláláskor 618 lakosából 404-en voltak katolikusok.⁴ 2005-ben 144 család, illetve 461 lélek volt a katolikusok száma.⁵

Újbírófalva lakói földművesek és állattenyésztők, tehát tipikus agrár-zooteknikai település.

Újbírófalva napjainkban is állandóan gyarapodó közösséget alkot. Míg az ország falvainak nagy része csökkenő népességű a városok elszívó hatása miatt, a katolikus csángó lakosság ragaszkodik a falujához. Így itt a népességszám folyamatos növekedésének vagyunk a tanúi. Míg 1996-ban 342 (132 család) volt a katolikusok száma,⁶ 2005-re ez a szám 461 lélekre (144 család) gyarapodott.

Újfalu (Nicolae Bălcescu)

ASzeret folyó tágas völgyes peremén folyik észak–déli irányban a Moldvai-fennsík és a Szub-Kárpátok közt. Melékfolyói nagy részét nyugati irányból kapja, amelyek a Kárpátokból és a Szub-Kárpátokból rengeteg hordalékot szállítanak. Ezeknek a hordalékkúpjai keletre eltolták a Szeret folyását, így ez a széles folyosó aszimmetrikus völgyet képez, amelynek a keleti peremén halad dél felé e folyó, alámosva a Moldvai-fennsíkot.

A Szeret jobb partján széles lapály húzódik nagyon termékeny talajjal. Ennek a lapálynak is a nyugati peremén sorjáznak a régi falvak, szabadon hagyva a termékeny földeket. Ennek az elhelyezkedésnek gazdasági és történelmi oka is volt. Itt haladt észak–déli

¹ Uo. 109.

² Ciubotaru et al., 2003. 100.

³ Manuilă, 1938. 705.; Domokos, 1987. 532.

⁴ *Moldvai Magyarország*. XII. 3. sz. 14.

⁵ *Almanahul Presa Bună*. 2005. 317.

⁶ *Almanahul Presa Bună*. 1996.

irányba a Nagy út, a hadak vonulásának az útvonala. Az itt áthaladó seregek gyakran elpusztították az útjukba eső telepeket, amelyek a közeli dombok, erdők védelmébe húzódtak vissza. A másik gazdasági ok: szabadon hagyni a legtermékenyebb kitűnő talajú síkvidéket.

A régi falvak azonban túlnépesedtek, s egyre-másra bocsátották ki népfeleslegüket, új meg új településeket hozva létre. Egyik ilyen anyaközség volt Bogdánfalva. Innen telepedtek a Szeret árterének a peremére annak szegény halászatból és földművelésből élő lakói, megalapítva a Trunknak nevezett falut a 18. században. A 20. század első harmadában újabb kirajzásra került sor. Ezúttal jött létre Újfalú, a most bemutatott település.

1922 decemberében tárgyalásokat kezdtek Dumitru Condrapol bojárjal, a falu földesurával, ugyanis a falu lejtős belterületén a nagy esőzések idején egyre több ház és kert pusztult el a suvadások következtében, főként a templommal szemközti dombon. Elhatározták egy új település létrehozását, amelyet előbb Újfalúnak neveztek, majd a román király neve után hivatalosan Ferdinándnak. A Bákó–Adjud (Egyedhalma)-út mentén 365 parcellát mértek ki lakások építése céljából.¹

Már 1923-ban 70 bogdánfalvi károsult lakos épített házat, megalapítva az új falut a Szeret síkjának a központi részén.² 1948-ban Nicolae Bălcescúra változtatták a település nevét.

Újfalú, hivatalos nevén Nicolae Bălcescu, Bákótól délre 11 kilométerre fekszik. Olyan nagy csángó falvakkal határos, mint Bogdánfalva, Nagypatak, Trunk.

Az 1930. évi népszámlálás idején már 1129 lakosa volt, akik közül 961-en voltak katolikusok. 12-t írtak be magyar anyanyelvűnek, 8-at magyar nemzetiségűnek.³

Domokos Pál Péter 1928-ban meglátogatta a falut. Ő 180 magyar családot jegyzett fel Újfaluban. Érdeklődéssel hallgatta régies beszédüket. Petrás Ferenc házában egy guzsalyasban is részt vett, ahol lejegyezte a következő beszélgetést: „Ide jöttek-e? Ide jöttünk ed

¹ Sociu, 1995. 13. In: *Lumina Creștinului*. VI. 3. sz.

² Uo.

³ Manuilă, 1938. 30., 32., 536.; Domokos, 1987. 171.

kicit táncolni. *Kereszke* hol van? Elment Jánosshoz, s ott isz mulat ed kicit. Hát a te nieped hol van bré? Jó é isz cak a kejket elalussza. Lógasszad a *hajlót*, ne szirjon a kicike.”¹ (Kereszke = komámaszszonynak a lánya.) Sok szép éneküket lejegyezte. A templomot a falusiak szentegyháznak, máshol miszének nevezik. A templomban elől a férfiak ülnek a padokban, hátul az asszonyok állnak hófehér ruhában. Akkor még magyarul is énekeltek az Isten házában.²

Nemsokára betiltották a magyar nyelvet minden nyilvános helyen, így a templomban is.

1938. május 6-án a községháza kapujára a következő hirdetményt függesztették ki, amelynek a magyar szövegét közlöm Domokos Pál Péter fordításában: „Mi, Bákó vármegye Ferdinánd községnek a bírása, Bákó megye prefektusának 1938. május 3-án kelt, 7621. számú rendelete alapján a község lakosságának tudomására hozzuk, hogy a község házában vagy más nyilvános helyeken nem szabad más nyelven beszélni, csak románul. A katolikus templomokban az istentiszteletet csak románul és latinul szabad mondani. A papoknak és kántoroknak nem szabad az egyházi énekeket más nyelven énekelni, csak románul és latinul. A papoknak és kántoroknak erre vonatkozóan rendelkezésük van. Mindenkit szigorúan megbüntetünk, aki ez ellen vét. Kelt ma, 1938. május 5-én. Bíró P. H. Jegyző. Setur Tinca.”³

Napjainkban Nicolae Bălcescu (Újfalú) községközpont és annak legnépesebb faluja. Sokan a faluból Bákóba járnak (ingáznak) dolgozni, amely sokkal könnyebben megközelíthető innen, ezért sokan a környező falvakból is ide telepedtek. Az évek során a falu északi részén ortodox románokat is telepítettek ide, akik az utóbbi években téglatemplomot építettek.⁴

¹ Uo. 192.

² Uo.

³ Pozsony, 2005. 46.

⁴ Gabor, 1996. 31.

A falu úthálózata szabályos mértani, ellentétben a régi falvak spontán kialakult kusza úthálózatával szemben.

1967-ben a *Status Animarum*ban 300-nál több családban 2241 lélek szerepelt.¹ 1972-ben 498 egész és 104 fél család élt Újfaluban, illetve 2662 lélek.² 1995-ben 769 egész és 176 fél családban 3648 lélek élt.³ Az 1992. évi népszámlálás idején 3698 lakosából 3385 volt a katolikusok száma. Tánczos Vilmos egyetemi tanár felmérése szerint 2200 volt a magyarul beszélők száma.⁴

2005-ben 1092 család, illetve 4270 lélek volt katolikus a faluban.⁵

Régi templomát 1924-ben paticsból építették (favázakra vályogból ágasokra tapasztott falakkal, zsendellyel fedve). 25 méter hosszú és 8 méter széles volt. Ez inkább egy nagy épület volt. Ez a templom 1974-ig szolgált. Mai monumentális templomát 1966-ban Jakab Antal gyulafehérvári püspök idején kezdték építeni. A munkálatok hosszasan szüneteltek papváltozás és a terv átalakítása miatt. 1970-ben felgyorsultak a munkálatok, s 1978-ban fejeződtek be. Ez a modern templom 53 méter hosszú, 23 méter széles és a kereszt csúcsáig 52 méter toronymagasságú. Mindkét templomot Jézus Szent Szíve tiszteletére szentelték fel.⁶

Kezdetben Bogdánfalva fiókegyháza volt. 1951-től Trunk fiókegyháza, majd 1957. október 28-tól önálló plebánia.

Domokos Pál Péter az 1930-as években lejegyezte a családfeők névsorát úgy, ahogy a falusiak tudták. Itt közöljük a leggyakoribb családneveket: Bodó (17 család), Bulai, Petrás (8-8), Dobos, Gábor, Pánczer, Zsitár (6-6), Katona, Kozsán, Petre, Tankó (4-4), Árva, Benke, Dogár, Kalapács, Róka (3-3), Budés, Deák, Halasi, Farkas, Kósa, Marian, Pál, Péter, Szalahor, Szarka, Tamás (2-2).⁷

¹ Sociu, 1995. 13.

² Uo.

³ Uo.

⁴ Tánczos, 2002. 164.

⁵ *Almanahul Presa Bună*. 2005. 328.

⁶ Sociu, 1992. 12–13.

⁷ Domokos, 1987. 190–191.

A Moldvai Csángómagyarok Szövetségének 2003-ban 17 újfalusi aktív tagja volt, így ez a falu a 8. helyet foglalta el a csángó települések közt a taglétszámot illetően.¹

Újfalu (Satul Nou)

Ez a régi határőri hagyományokkal rendelkező, majdnem színekatolikus falu a legnagyobb Tatros-völgyi magyar tömb központjában helyezkedik el, a Szőlőhegyi-fennsík. Katolikus lakóinak mindenike ismeri és beszéli a magyar nyelvet. Délen Szitással határos, míg másik szomszédjától, Szőlőhegytől csak a Kereszt patak mélyen a fennsíkba bevágódott völgye választja el. A falu házai a Szitás-tető és a Nagy-Föd nevű dombok közt sorjáznak. A falu egyik elágazása a Lukács patak mentén nyúlik fel a Déllő, a Kósna hegy nyúlványa felé. Aknavásártól (Târgu Ocna) és Oneștitől mintegy 10 kilométerre, Gorzafalvától mintegy 7 kilométerre fekszik.

Az Ojtoz folyót a Szalánc völgyétől elválasztó gerinc a Lunca Pescaruluiból indul. Utolsó kiemelkedése a Csernika, Cserbul, Piciorul Borvizului (Borvíz lába), Piciorul Porcului (Disznóláb) hegy- és dombcsúcsok után a 784 méter magas Késna. Ez meredeken emelkedik ki a fennsíkbelől, uralva a tájat. Keleti irányban innen jól ellenőrizhetők a környező völgyek útjai. Hadászati jelentőségét már régen felismerték. Látótávolságban vannak innen a keleti Petricsika dombor csúcsai, így a keleti támadások időbeni felfedezésében és a védelem megszervezésében óriási szerepe volt.

Határőri hagyományai a Moldova megalapítása előtti időkre nyúlhatnak vissza, amikor a Moldvába telepített székelység még a magyar elővéd szerepét játszotta. Moldvát itt a nyugati részen a keletről jövő támadások ellen nem védhették, mert mire odaért hozzájuk az ellenség, már végigpusztíthatta az egész országot. Különben a moldvai fejedelemség megalakítása is Magyarország védelmének az erősítését szolgálta, ütközőállam volt a keletről jövő nomád támadások útjában.

¹ *MCsMSz Évkönyv*. 2004. 15.

A községmonográfia szerint, amelyet a néphagyomány és írott források alapján állítottak össze, a szőlőhegyi néptanács elnöke így ismertette a falu történetét: „Mátyás király atyafiságba került Nagy István (Ștefan cel Mare) vajdával, és székelyeket adott neki határvédőkül. Megegyeztek a török elleni közös védelemben. Az újfalusiak örködték a Késnán, ennek ellenében minden más szolgáltatás alól fel voltak mentve.”¹

Ugyancsak a néptanácselnök közölte, hogy a néphagyomány a falu keletkezésének a történetét is megőrizte. Két szőlőhegyi család új helyen épített házat, lent a völgyben. A tatárok felégették ezeket. Az elmenekült lakók fennebb építették újra házaikat – innen származik Újfalu neve. A falu lakói bekapcsolódtak Moldva őrségébe; ma is sok családnév utal erre.²

Bandinus, aki a 17. századi moldvai magyar telepek legteljesebb leírója volt, a *Codex Bandinus*ban Újfaluról is beszámolt. A leírásának Szőlőhegy falujára kell vonatkoznia, mert Gorzafalva és Völcsök (Bahána) után tett említést róla, Völcsök és Tatros között, a falu helyzetének megfelelően. Újfaluról beszámolva leírja, hogy úgynevezett „slobodia”, vagyis szolgáltatásoktól és adótól mentes falu. Az itt átfolyó patak két részre osztja. A keleti részen oláhok laknak, a nyugatin magyarok, akik a kisdedekkel együtt 49-en vannak.³ Igaz, azt írja, hogy a várostól alig két stádiumra van kelet felé, s a falu a valóságban attól délre fekszik, de az irányt akár el is írhatta.

Lükő Gábor szerint nem erről a faluról van szó Bandinusnál, hanem a Tázló torkolata közelében elhelyezkedő Râpile községtől 5 kilométerre fekvő, a földrajzi szótár által Slobozia Mieluluinak említett faluról. Az irány ebben az esetben megfelelne, de a távolság nem, mert a stadion nagyon kis távolságot jelöl. Igaz, a hagyomány szerint Tatros I mérfölddel keletebbre feküdt, de ez csak a Bandinust megelőző régmúlt idők emléke lehet, ugyanis Jerney is megemlítette 1851-ben, hogy akkori fatemploma az 1400 körül Margit fejedelem-

¹ *Szőlőhegy község monográfiája*. Kézirat. 1972.

² Domokos, 1987. 368. *Codex Bandinus*.

³ Uo.

asszony által építtetett, jóval nagyobb kiterjedésű hajdani templom alapjainak egy részén nyugszik.¹ Ezek szerint Tatros Bandinus idején már régen a mai helyén állt, ami esetünkben a mai Újfaluval való azonosítást látszik alátámasztani.

A katolikus statisztikákban először a Misszió 1850. évi sematizmusában említették Satulnov néven. Akkor 151 katolikus lakosa volt.²

Jerney János 1851-ben 250 katolikus lakossal számol. A helység lakóit székely magyarokként határozta meg.³ Kovács Ferenc Gorzafalva fiókegyházaként említette 183 lakossal,⁴ Weigand Gustav 80 házzal.⁵ mindketten székelyekként írták le a lakosokat.

A 19. század végén kiadott *Bákó megye földrajzi szótárában* 48 családdal és 292 lakossal szerepel. Ezek a szótár szerint is „mind magyarok”.⁶ 1890-ben új templomot építettek. Volt összesen 8 lovuk, 156 szarvasmarhájuk és 40 sertésük.⁷ Domokos Pál Péter 120 katolikus családról számol be, s leírja róluk, hogy magyar nyelvűek.⁸

Újfalu fordított D betűhöz hasonló alaprajzú. A falu körüli dombokon szőlősök, kukoricások sorakoznak, ezekben köztes műveléssel tököt, *bosocskát* (babot) és pityókat természetnek. A házak közt kiterjedt gyümölcsösök vannak.

Elterjedt a faluban a szövés-fonás. Kevés a szövőszék, ezért azokat házról házra viszik.

1972. évi nyári expedíciónk idején a déli órákban nagy idő készülődőtt. Tanúi voltunk, hogy a falusiak megkongatták a harangokat a jégfelhők elijesztése céljából. Meggyújtották a gyertyákat, s a „szentelt pimpókat” is tűzbe vetették.⁹

¹ Jerney, 1851. 215.

² Gabor, 1996. 242.

³ Uo. 218.

⁴ Kovács, 1870. 51.

⁵ Lükő, 1936. 157.

⁶ Racoviță, 1895. 475.

⁷ Uo.

⁸ Domokos, 1987. 155., 162.

⁹ Gazda, 1973. 3.

Ferenc Mihály György a falu egyik módos gazdája volt. A házához tetőszerkezettel ellátott szabad hely csatlakozott. Ez volt a táncolóhely, itt gyűltek össze a fiatalok a faluból táncolni.

Bemutatkozáskor az emberek két nevet mondanak: magyarul Palló, románul Pallău, magyarul Kerekes, románul Rotaru, magyarul Mátyás, románul Pârgaru. A Mátyás név nagyon elterjedt a faluban. A Pârgaru név szerintük őrségre utaló. Valószínűleg a környék román lakói nevezhették így az öröket, innen származhat ez a család-névváltozat.¹

1890-ben ebből a faluból sem járt senki iskolába.²

Az 1992. évi népszámlálás alkalmával Újfalu 1699 lakosából 1687 katolikust jegyeztek be, a felmérés szerint mindnyájan beszélik a magyar nyelvet.³ 2005-ben 523 család, illetve 1801 katolikus lakosa volt.⁴

Katolikus templomát 1890-ben építették, majd nagy kőtemplomát 1925-ben a hívők építették. Szent Mihály tiszteletére szentelték fel. Látványos tornya uralja az Ojtoz, Szalánc és a Tatros közti dombok panorámáját. 1968-ban elvált Gorzafalvától, amelynek addig fiókegyháza volt, s önálló plebánia központja lett.

Közöljük néhány újfalusi népdalénekes és más adatközlőnk nevét és életkorát (1972 nyara): Kerekes Anna (37), Kerekes Ignác Anna (30), Antal Mihály (22), Lengyel Anna (53), Tamás Teréz (23), Tamás Ilona (32), Bartók Anna, Feruj Mária, Kerekes György, Kerekes Ilona, Mátyás Mária (67), Bartók Katrina, Darvas Rózsi, Julis Jánosné, Lakatos Mária, Lengyel Ilona (59), Ferenc Mihály György, Kerekes Mihály.

¹ Uo.

² Racoviță, 1895. 475.

³ Tánczos, 2001. 167.

⁴ *Almanahul Presa Bună*. 2005. 334.

Újfalu (Satul Nou Rediu)

A 19. század utolsó évtizedében Bera szomszédságában, 2 kilométerre délnyugatra új falu keletkezett, amely többségében katolikus lakosságú. Így erős katolikus közösség él ebben a faluban katolikus templommal és plebániaközponttal.

Újfalu a Szeret bal oldali mellékpatakának az Albaia völgyében keletkezett, annak a bal oldalán települt 14 kilométerre Románvásártól észak–északkeletre. Bera (Bâra) község faluja, attól délnyugatra.

Természeti környezete a Moldvai Központi Fennsíkhoz tartozik, ahol kristályos talapzaton közép- és felsőszarmata, valamint pliocén lerakódások vannak márgás, agyagos, homokköves és homokos rétegekkel. Domborzata dombos-halmos, a lejtők eróziós folyamatoknak vannak kitéve. Talajai közepesen és gyengén leöblített gesztenyebarna és csokoládébarna csernozjomtalajok.

A falu rövid története folyamán több névváltoztatáson ment keresztül. Régi elnevezései: Novus Pagus, Rediu, Balomirest, Carol al II-lea (II. Károly). Legújabban Újfalu (Rediu II) Balomirest nevét a birtok nevére örökölte, amelyen keletkezett. Ez a birtok részben részeseké volt, másik fele a jászvásári Bărboiul kolostor földje volt, amely a Golia kolostornak volt alárendelve, és amely a Szent Vato-pedion-hegyiektől függött.¹ Sebestyén Ede 1902-ben Balomiresti néven említette mint Acélfalva fiókegyházát.²

Az 1930. évi népszámlálás alkalmával Principele Carol (Károly Herceg) néven szerepelt, és 251 katolikus lakosából 222 magyar származásúnak vallotta magát.³

Az 1992. január 7-i népszámlálás alkalmával Rediu néven szerepelt mint Bera (Bâra) község faluja, s 866 lakosából 509 volt a katolikusok száma.⁴

2005-ben 231 család, illetve 819 lélek volt a katolikusok száma.⁵

¹ Condrea, 1891. 14.

² Sebestyén, 1904. 39.

³ Manuilă, 1938. 372., 707.

⁴ *Moldvai Magyarság*. XII. évf. 3. (130.) sz. 13.

⁵ *Almanahul Presa Bună*. 2005. 334.

Első katolikus templomát 1900-ban paticsból készítették. Ma is álló templomát 1950-ben megfelelő alapozás nélkül téglából építették, majd 1958-ban megerősítve újra falazták. A Fájdalmas Szent Szűz Mária tiszteletére szentelték fel. Újfalu 1992-ben különvált Szágnától és önálló plebánia rangra emelkedett.

Meg kell még említenünk, hogy Újfaluban tevékenykedik az egyik missziós szervezet, a Jótékonyság Kis Missziós Nővérei szervezetének 3 tagja. Ezt a missziót 1915-ben az Olaszországi Tortonában alapították, amelynek a missziós szervezete Berában 2002-ben megalapította a Reménységek Anyja, Mária házát (Casa Maria Mama Speranței).¹

Ember legyen az a kutató, aki kiigazodik a sok név tömkelegében, ezért is tartjuk szükségesnek a településlexikon közzétételét, amely a legtöbb ilyen névváltoztatást igyekszik a helyére tenni.

Újfalu (Slobozia Mielului)

Egyike a vitatott, nehezen azonosítható moldvai, részben csángó településeknek. Már Bandinus 1647-ben megemlíttett Gorzafalva és Tatros közt egy Újfalut, amit a Szőlőhegyhez tartozó mai Újfaluvallal azonosítottam, de amelyikről azt írja, hogy a Tatrostól 2 stádiumnyira keletre van, s amelyet Lükő, nagy néprajzos csángókutatónk kétség nélkül Slobozia Mieluluijal azonosított. Szólnak mellette is érvek. Így azt írta, hogy egy patak elválasztja, s egyik oldalán élnek a magyarok, akik kisdedekkel együtt 49-en vannak, másik oldalon az oláhok.² Az irányt gyakran elvétik a régi utazók. Így kérdőjeles marad a település pontos azonosítása. Már Bandinus is szabad falunak, Szloboziának írta le, mint ahogy a másik Újfalu is az volt: határőri szolgálataiért adómentességi hagyományokkal.

Újfalu a Nagy-Tázló bal partján, a Tatrossal való összefolyása közelében települt egy dombra, a belcsi vízgyűjtő tó szomszédságában. Régen Râpile község faluja volt, most Slobozia néven Onyest városi

¹ Uo.

² Domokos, 1987. 368. *Codex Bandinus*.

alárendeltségi községhez tartozik, a város közelében, a Tatros túlpártján, 3 kilométerre Onyesttől, 60 kilométerre Bákótól.

Természeti környezete a Tázló–Kászon-medencéhez tartozik, amely a hegylábi medencék egyik legnagyobbika, jelenkori (quaternár) üledékekkel feltöltődve.

Jerney János a 19. század közepén Slobozia Mielului néven említette, mint amely a Kupenszki család birtokához tartozik. Tatros főegyháza volt fél óra távolságra, 70 katolikus lakossal, akik székely magyarok.¹

Kovács Ferenc Szlobozia néven említette, és 1857-ben 109 katolikus lakosa volt.²

A Misszió 1850. évi sematizmusában Slobozia néven említették 80 hívővel. Ezen a néven szerepelt a tatrosi plebánia statisztikáiban is 1908-ig, amikor Poiana Nucului („a dió tisztása”) változtatták a nevét.³

A 19. század második felében megjelent *Bákó megye földrajzi szótárában* közölt adatok szerint 161 család, illetve 582 lélek lakta. 21 lovat, 364 szarvasmarhát, 30 sertést és 100 kecskét tartottak. Ortodox templomát 1821-ben a lakók építették.⁴ A katolikusok száma ebben a községben 140 volt.⁵

1930-ban 48 magyar származású lakosát, 34 magyar anyanyelvűt és 32 katolikus lakosát írták össze.⁶

A két világháború közt katolikus temploma volt. Azután az egész falu áttért az adventistákhoz, akik elfoglalták a templomot is. Az utóbbi időben kezdtek visszatérni az elhagyott egyházukhoz, de nincs kultuszhelyük, mert a templomot továbbra is az adventisták használják. 1982. december 31-én 22 család, illetve 55 lélek volt a katolikusok száma.⁷ Legújabban az adatai Onyest municípiummal összevontan szerepelnek.

¹ Jerney, 1851. I. 212.

² Kovács, 1870. 51.

³ Gabor, 1996. 249.

⁴ Racoviță, 1895. 510.

⁵ Uo. 459.

⁶ Manuilă, 1938.36–37., 539.; Domokos, 1987. 523.

⁷ Gabor, 1996. 250.

Újhegy (Dealul Nou)

Egy régi, majdnem színmagyar szabadparaszti (răzeș) falu, amelynek a lakói nem tudták megőrizni magyar nyelvüket s csak kis részben katolikus vallásukat. Így csak magyar eredetű hagyománya és szokásaik, népviseletük emléke utal őseikre.

Újhegy ma már nem létezik mint önálló falu, Sós-patakhoz csatolták s így ma Szeráta (Sărata) falu része, de megmaradt az elnevezés, mint e falu fiókegyházának a neve, ahol ma templom sincsen. Jelenleg a falurész Nicolae Bălcescu községhez tartozik, Szeráta és Kiskáta faluk közt, Bákótól 9 kilométer távolságra délnyugatra, a Dealul Sării (Sós domb) lábánál a Sós patak völgyében.

A falu nyugati része, a hajdan önálló Talpa falu már a 19. században összeépült Újhegy faluval. Mintegy 50 házból állt, és ott helyezkedett el a katolikus temető és a falu katolikus temploma. Ide tartozik Szeráta (Sósfürdő) is.

Régen a falut Dealu (Domb), Dealul Sării (Sós-Domb) néven, egyházi statisztikákban Gial Nuovo vagy Gialnov néven is említették.¹

Legelőször Dealul Sării (Sós-Domb) néven említették oklevélben 1462. szeptember 15-én, amikor Nagy István (Ștefan cel Mare) vajda a beszercei kolostornak adományozta a bákói Sós-Dombon lévő sóutat.²

A Dealu Nou (Újhegy) elnevezést 1756-ban említették, amikor bákói emberek tanúsítják a Trei Ierarhi (A Három Egyházatya) kolostor és az uralkodói birtok határait Dealul Nouban.³

A moldvai orosz megszálló hadsereg 1772–1774. évi pénzügyi összeírásában megemlítette a falu szabadparaszti (részes) jellegét, ahol 29 ház volt és 25 adózó, valamint 4 felmentett lakos.⁴

A falu katolikus lakóit először a katolikus templomok helyzetéről készült névtelen jelentésben olvashatjuk 1776-ból a kalugari plébá-

¹ Gabor, 1996. 88.

² Uo.

³ Uo. Forrás: Arhivele Statului Bucuresti. 579. sz. kézirat, 55.

⁴ Uo.

niánál Gialnuovo néven 40 katolikus hívővel.¹ Zöld Péter is megemlítette Batthyány Ignáchoz címzett levelében mint Bogdánfalva fiókegyházát 1781. január 11-én.²

Az 1792. évi osztrák katonai térkép leírásában is szerepelt, de csak a nevét említették adatok nélkül. Ez utóbbiak valószínűen a szomszéd falu Kischata (Kiskáta) falunál szerepelnek, ahol 16 házban 6 családfőt említettek.³

Jerney János Sós-patak (Újhegy) néven említette mint Pruncul bojár birtokát, Kalugyer félegyházát félórányira. 100 katolikus lakosai csángó magyarok.⁴

A 19. század végén megjelent *Bákó megye földrajzi szótára* két templomát említette. Egyik ortodox, amelyet 1800-ban emeltek, és másik a katolikus temploma, amelyet 1873-ban a hívők építettek. Megemlítette a szótár, hogy 1803-ban a *Bujdosók naplójában* (*Condica liudilor*) Dealul Nou Răzeși néven szerepelt, ami szintén azt bizonyítja, hogy itt magyar szabadparasztok, részesek éltek. 174 család, illetve 637 lakos élt akkor a faluban, akik 18 lovat, 249 szarvasmarhát 134 sertést és 18 kecskét tartottak.⁵ Ez a falu akkor jelentős községközpont volt. Továbbá megemlítette, hogy régen itt sóbányák voltak a határban és még láthatóak voltak azok nyílásai. A falu határában egy északnyugat–délkelet irányú völgyben nagyon sós vizű források vannak, amelyek ritkán fagynak be, és még a bákói tűzoltók is felhasználták télen a vizét.⁶

A Román Akadémia 1873. évi régészeti kérdőívében leírták, hogy egy dombtetőn egy sánccal körülvett vár állt, ahol több rozsdás fegyvert találtak, és mintegy 100 évvel annak előtte sót bányásztak a Szállás (Silistea) nevű helyen. Mondják, hogy Nagy István (Stefan cel Mare) vajda által alapított kolostor is volt ott.⁷

¹ Gabor, 1996. 88. Forrás: *Diplomatarium Italicum*. II. 505. Doc. CLXXVII. 1939.

² Péter Zöld, 2002. 55.

³ In: Domokos, 1987. 104.

⁴ Jerney, 1851. I. 208

⁵ Racovița, 1895. 257.

⁶ Uo.

⁷ Uo. 257-258.

Domokos Pál Péter átutaztakor János nevű kísérője Gátról, Tatár hídjáról, Rab hídjáról és Tatár gödrökről beszélt,¹ amelyek lehettek a hajdani magyar állam keleti védőművei. Amint azt Mikecs László is leírta, az emberek emlékezetében azok maradtak fenn, akiktől rettegni kellett, s minden erőnyomot is nekik tulajdonítottak, a Kárpát-kanyar külső peremén elhelyezkedő magyar védőműveket is.

Domokos Pál Péter és Lükő Gábor is a 20. század első harmadában már mint román nyelvűvé vált falut említették Újhegyet, amely önállóságát is elvesztette. Így számszerű adatot is legutoljára az 1930. évi népszámláláskor közöltek. Akkor 259 lakosa volt, akikből már csak 24 volt római katolikus, s csak 3 nyilatkozta magyar anyanyelvűnek magát.²

A 20. század végén még vagy 6 katolikus család élt ebben a falurészben, és adatai a Szeráta falu statisztikai adatai közt szerepelnek.³

Jelenleg Szeráta fiókegyháza, és nem rendelkezik katolikus templommal. 18–19. századi templomát nem építették újjá, s a hívők a szomszédos Szerátára járnak templomba.

Lakói földműveléssel, állattenyésztéssel foglalkoznak, s Bákóba ingáznak, ahol a város üzemeiben, intézményeiben dolgoznak.

Újrekecsin (Dumbrăveni)

Egy újonnan keletkezett magyar katolikus falut mutatunk be, amely alig másfél évtizedes múltra tekint vissza. Lakói a szomszédos Külsőrekecsinből költöztek oda az 1991. évi pusztító árvíz után.

Külsőrekecsin hosszan nyújtózkodik a Rekecsin patak eléggé szűk völgyében. 1991 júliusában addig példátlan árvíz elpusztította a falu nagy részét. A felhőszakadás nyomán lezúduló víztömeg érintette a falu épületeinek jó részét. 11 lakóházat teljesen lerombolt, további 39-et súlyosan megrongált. Életét vesztesse 7 ember. A károsultaknak árvédett helyen jelöltek ki telkeket új házak építése céljára, a falutól

¹ Domokos, i. m. 1987. 217.

² Manuilă, 1938. 30–31., 536.

³ Gabor, 1996. 88.

dél-délkeletre a Rekecsin patak és mellékvíze, a vele párhuzamosan kelet felé folyó Căpreana vagy Gâșteni, Ludasnak is nevezett patak völgyei közt emelkedő, többnyire lapos dombtetőn. A terepformákhoz is igazodó területen szabályos mértani alaprajzú telkeket jelöltek ki, s a felépült kezdeti 50 ház után újabbak nőttek ki a földből. Tekintélyes kis falu keletkezett mintegy 150 lakóházzal. Felső részén egy háromszöghöz hasonló falurészből majd kelet felé egy elnyúló, lefelé keskenyedő falurészből áll Külsőrekecsintől alig $\frac{1}{2}$ -1 kilométer távolságra délre-délkeletre, Csíkfalvától, a plebániaközpontról 3 kilométer távolságra.

Hivatalos neve Dumbrăveni, ami ligetet jelent. A lakosság Dombrovénnek vagy Újrekecsinnek nevezi. A falunak ivó- és háztartási víz-gondjai vannak, ugyanis a dombtetőn kevés az ivóvízforrás.

2005-ben 123 katolikus család, illetve 412 lélek élt itt.¹

Katolikus templomát 1996-ban építették és a Fájdalmas Szűz Mária tiszteletére szentelték fel. 1998 óta ez a katolikus közösség a csíkfalvi katolikus plebánia fiókegyháza. Újrekecsin lakói ismerik és beszélik a magyar nyelvet.

A falu lakói földműveléssel, állattenyésztéssel, erdőgazdálkodással, gyűjtögetéssel foglalkoznak. Többen, elsősorban a nők, háziiparral, szövéssel, fonással, faragással. Sokan dolgoznak külföldön, főleg Olaszországban.

Ungurény (Ungureni)

Az egyik legjelentősebb csángó falu, Lujzikalagor és a mai Măgura község régi neve volt az 1835. évi közigazgatási reform előtt. A reform után a kettéosztott birtokot Lujzikalagornak és Nagykalagornak nevezték.

1409. január 28-án Alexandru cel Bun (Jó Sándor) vajda Giurgiu Ungureanu földesúrnak adományozott két falut: Sohodolt és Ungurenit, ahol a háza volt.²

¹ *Almanahul Presa Bună*. 2006. Ed. Presa Bună. Iași, 321.

² Gabor, 1996. 281.

Ungureanu halála után több birtokos következett, majd a beszercei kolostor tulajdonába jutott. Egy 1498. november 13-án keltezett okirat megerősítette a kolostort birtokában.

Az 1835. évi közigazgatási reform két községet hozott létre a birtokon. Nagykalagort a Bákó–Onest országút bal oldalán és Lujzika-
lagort az út jobb oldalán.

Az Ungureni név „magyariakat” jelent az ungur („magyar”) szóból.¹

Valea Budului (Valea Budului)

A Terebes patak völgyében nem kevesebb, mint 10 település sorakozik. Ezek közt vannak csángó többségűek, de a völgy felső szakaszában az első négy kis falu: Podiș, Poiana, Luncani és Valea Budului román lakosságúak, ám azért vannak kisebb csángó közösségek ezekben is.

Valea Budului a folyó bal partján, a Bákó–Mojnest országút mentén helyezkedik el a Pietricsika dombsor lankái közt, 8 kilométerre Bákótól, nyugat–északnyugatra.

A 19. század végén 50 családfő, összesen 186 lélek élt a faluban, akik 14 juhot és 22 sertést tartottak. Volt egy vízimalom a faluban.²

1930-ban a népszámlálás idején 226-ból 23 katolikus lakója volt.³ 2005-ben 22 család, illetve 60 lélek volt a katolikusok száma.⁴ A település a terebesi plebániához tartozik. Nincsen katolikus temploma. A szomszéd falvakban: Luncaniban 10 család és 25 lélek, Podison pedig egyetlen lélek katolikus élt csak.

¹ Gabor, 1996. 172.

² Racoviță, 1895. 578.

³ Manuilă, 1938. 32–33., 537.; Domokos, 1987. 528.

⁴ *Almanahul Presa Bună*. 2005. 339.